

L'Illa del Castellar – El Port de la Selva, any de 1777

La història del Port de la Selva és sorprenent, ens trasllada a èpoques passades en les quals fórem pioners en moltes coses, que en el transcurs dels anys s'han convertit en ensenyament de generacions futures, tant del nostre poble com de pobles veïns o de fora les nostres contrades.

Començarem la nostra història centrant-nos en l'Illa del Castellar, la seva evolució a través dels anys i el desenvolupament paral·lel de la població envers de la mateixa Illa.

La compra per part de Joan Torrent de l'Illa del Castellar als monjos de Sant Pere de Roda, amos i senyors de totes les possessions del terme de Santa Creu, deu anys abans que Carles III donés el privilegi de *villazgo* al Puerto de la Santa Cruz de la Selva de Mar, amb les construccions dels molts d'en Balleu i La Timba, casa pairal i magatzem per al comerç, va fer que accelerés possiblement la independència del nostre poble i fos més creïble el voler-la obtenir i anar per lliure de la Selva de Mar per part de la nostra gent; els negocis que generava l'Illa, donaven sortida als productes de la terra i pas a obrir nous mercats als països veïns. Joan Torrent era un negociant amb una visió de futur avançada a la seva època, com tants altres homes que en un futur trobaren en aquesta història que avançats a la seva època, demostraren que la gent d'aquí tenim un caràcter comú, un tarannà i una forma de fer comuna, que hem

Isidre Corominas i
Zaragoza, president
de l'Associació La
Pedra d'Amarra del
Port de la Selva

estat pioners de molts avenços tant socials com econòmics i que molts dels seus habitants han tingut llocs de responsabilitat en empreses, estaments oficials, bancs, medicina, farmàcia, etc. Començarem aquesta història segons un document trobat que pertanyia a l'abat de Sant Pere de Rodes, datat l'any de 1777, la transcripció literal del qual diu així:

Notifico a tothom que Jo Dn. Fra Manuel de Regàs Monjo profés Sacerdot i Paborde¹ de la Pabòrdia de Viladamat del Real Monestir de Sant Pere de Rodes, Ordre Claustral del Pare Sant Benet, dins els límits del Bisbat de Girona, constituït com a Procurador que soc del Molt Il·lustre Capítol de Monjos de dit Reial Monestir i per ell, legítimament constituït i ordenat, per a les coses senzilles i altres, com consta en l'acta pública rebuda, en poder del Notari escrit a baix, als onze dies del passat mes de juliol (1777), en dit nom Dic:

Que per quant els esmentats Il·lustre Capítol de Monjos i Reial Monestir de Sant Pere de Rodes, el meu superior, en virtut de las distintes donacions fetes al seu favor pels Srs. Reis d'Aragó, i Comptes de Empúries i firmades i singularment de la que firmà, el Sereníssim Senyor Gaufred Compte d'Empúries l'any nou-cents setanta quatre, que fou confirmada després per Lotari Rei de França l'any nou-cents vuitanta dos i per varis Sumos Pontífex, entre d'altres pel Papa Joan, l'any mil tres-cents dos, com i no menys, pel Sereníssim Sr. Dn. Fernando VI Rei de Espanya, l'any mil set-cents cinquanta cinc.

Trobant-se, Senyor Baronial, Directe Alodial, Campal, i Decimador universal de tots els termes, Decimats i Parròquies de la Vila de Llançà, Llocs de la Selva de Mar, La Vall i muntanya de Sant Baldiri i de tot respecte de les Jurisdiccions Alodials, i Fundis com i no menys dels mars i cales adjacents en dits respectes termes i Jurisdiccions i com a tal tingui i posseeixi a directe i alodial domini una terra o illa, situada dins el mar del Port de dit Lloc de la Selva de Mar i molt a prop i al davant de las cases, que Josep Feliu i Baldiri Mallol alies *Tarnés*, habitants del mateix Port, tenen i posseeixen en ell, vulgarment dita el Castellà del Port que afronta per totes parts amb el mar, la qual dita terra o Illa segons, se considera podria ser que servis amb el temps de grandíssim escull [*protector*] per a les embarcacions que en l'esmenta't Port anessin a fondejar, i refugiar l desitjos l'Il·lustre Capítol de Monjos i Reial Monestir com a Senyor de aquells mars que las embarcacions que vagin a aquell Port a refugiar-se o donar fondo, puguin tenir i tinguin algun refugi o emparo per no sentir, ni patir en cas de sobrevenir alguna borrasca o tempesta de mar, naufragi, ni mínim deteriorament, i amb la finalitat d'aconseguir-ho, el millor mitjà i mes proporcionat que se ha pensat i pogut discórrer és: l'Establiment i donar en emfiteusi¹ i concedir l'expressada terra o Illa a favor del infrascrit adquirent qui ha instat i demanat l'Establiment d'ella i oferí en acceptar-lo, sota la condició obligació i pacte, d'haver de fer i construir allí, no només la casa, sinó que també un molló en el qual els patrons de les embarcacions que allí i en dit Port vagin a donar fondo, i en cas de sobrevenir alguna borrasca o tempesta de mar puguin amarrar aquelles i no patir naufragi ni cap minva i puguin també així mateix donat el cas esser socorreguts, i ajudats **¶1** amb molta facilitat pels familiars de la casa sufragant qualsevol necessitat i **¶2** treball que els sobrevingui.

Per tant posant-ho en execució, i de molt lliure i espontània voluntat, a fi de millorar i en res deteriorar. Per mi en el sobre dit nom, com per l'esmenta't Il·lustre Capítol de Monjos, el meu superior, i pels seus successors en aquell, la utilitat i Beneficis sobre referits i al Il·lustre **¶3** Capítol, el meu superior, en las presents coses, prèviament atesos i considerats, Establers i en Emfiteusi perpetuo² dono i concedeixo a Joan Torrent Negociant del referit Port de la Selva de Mar, present i a baix acceptant i als seus, i a qui ell voldrà perpetuar, tota la dita sobre confrontada terra o illa, situada com se ha dit, en el mar del mateix Port de la Selva i al davant

de les cases dels dits Josep Feliu, i Baldiri Oriol alies *Tarnés*, vulgarment dit el Castellar del Port, que afronta a llevant, migdia, ponent i a tramuntana amb el mar: El qual Establiment i Concessió Emfitèutica faigs en dit nom i fer enceto amb totes entrades i sortides, drets i pertinences, i així com millor es pot dir i entendre, i em constitueixo en el referit nom en endavant per possessor, del dit adquirent i els seus, en la Cosa sobre establerta, fins que d'ella hagi pres plena Corporal i vàcua possessió sens quasi la que pugui prendre sempre que be li apareixerà i després retenir-se-la, Cedint-li tots els drets i accions al dit Il·lustre Capítol i Reial Monestir, el meu superior, en i sobre de aquella pertanyents en virtut del quals pugui d'ell i els seus en avant tenir-la i posseir-la contra qualsevol persona, fent-lo i Instituint-lo en aquestes coses verdader Amo Senyor i Procurador com en cosa pròpia, per fer-ne a la seva voluntat.

Salvant sempre el dret i directe domini pel dit Molt Il·lustre Capítol de Monjos, el meu superior, pels seus en aquell successors en tots Terços, Lluïsmes, Foriscapis i demés drets dominicals al qual farà, expressarà drets perpètuament de cens pel dia o festa de Nadal, Sis diners Lliures de Barcelona, començant a fer la primera de dit cens pel dia o festa de Nadal del any pròxim vinent de mil set cents setanta vuit i després successivament tots els anys en semblant dia o termini aportant-lo ell i els seus a llurs propis "gastos" i despeses, franc i lliure de tot perill,³ dins de la casa de la pròpia habitació del Il·lustre Procurador Patrimonial de dit Il·lustre Capítol.

I és però pactat que el dit Adquiridor i els seus seran tinguts i obligats, a haver de fabricar i construir a llurs propis "gastos" i despeses en la sobre dita terra o illa, casa com i també un molló en el qual els patrons de les embarcacions que aniran a donar fondo en **¶4** *el mar* del dit Port de la Selva de Mar, així en el cas de borrasca o tempesta de mar, com altrament, puguin amarrar les dites seves embarcacions i puguin així mateix amb la major facilitat esser ajudats i socorreguts pels particulars familiars de la casa del dit Torrent de qualsevol necessitat o treball que els sobrevingui i ocorri; i així amb els sobre dits pactes i no sens ell faig i firmo en el sobre dit nom El present Establiment i Protesto emperò expressament que per raó de aquell no vull ni enceto en el mateix nom estar ni quedar d'Evicció⁴ **¶5** *obligació* alguna, com ni tampoc obligar a la restitució de la Entrada mes avall expressada Per entrada del qual dit Establiment amb el present Confesso havent hagut i rebut del dit Adquiridor amb diner comptant realment i de fer en presencia del Notari i testimonis baix escrits **¶6** *quinze sous* Lliures de Barcelona.

Pel que renunciant a la excepció de la dita entrada i a la general del dret, Dono en el predit nom el demés que podria valer la cosa sobre establerta del cens i entrada sobre dits renunciant però a la llei que sufraga als enganyats de mes de mitges i a tot altra auxili del dret a aquestes coses obviant.

Jo el dit Joan Torrent Adquiridor predit Accepto el present Establiment, amb la obligació i pacte sobre dits a que expressament consento i de grat i espontània voluntat meva prometo els dits sis diners Lliures de Barcelona, de cens per raó del predit Establiment al dit Il·lustre Capítol de Monjos tots els anys pagament pel dia o festa de Nadal donar pagar i aportar respecte així i conforme sobre lo que està expressat, i Prometo així mateix, en la sobre dita terra o illa fer i construir casa i un molló, fins i efectes en el pacte sobre inserit llargament referits i previnguts i fer i Complir tot el demés que en virtut del present Establiment sigui i Incumbeixi al meu Càrrec i obligació.

Tot el que prometo complir sens cap dilació ni excusa, i amb restitució i esmena de totes missions i despeses; Pel què me obligo amb tots els meus bens i drets mobles e Immobles

presentes i esdevenidors haguts i per haver generalment i en especial me obliga la Cosa sobre el meu nom Establerta i en Emfiteusi donada i concedida, com tot el dret emfitèutic que en ella em competeixi, Renunciant però a les Lleis d'hipoteca i a altre qualsevol Llei i dret que em sigui favorable.

Mes avant nosaltres dites parts convenim i prometem l'una a l'altra recíprocament i amb el millor mode jurem, és a saber el dit *Estabiliens supra pectus more Sacerdotio en Anima*⁵ de dit Il·lustre Capítol mon superior i el dit Adquiridor sobre de una senyal de Creu en forma de Tres, amb respecte en presència del Notari baix escrit, Las sobre dites coses en quant a cadascuna de dites parts toca, i expecta,⁶ tenir sempre per fermat i validat i no contravenir-los per cap causa, o raó, i volem també que del present text s'hagin de fer dues còpies autèntiques, això és una per part, a despesa del dit Adquiridor.

I jo el Notari baix escrit he advertit **¶**als dits contraents que el present **¶**8 text dins el termini d'un mes pròxim vinent hagi de legitimar-la en L'Ofici de Hipoteques corresponent en compliment de la Reial Pragmàtica,⁷ expedida sobre del (uyj?? ??gdo)⁸

Dit Frare Manuel de Regàs com a procurador predit confesso reconec al dit Joan **¶**9 Torrent Negociant del dit Port de la Selva, Adquiridor que *me ha donat i pagat en el mode i forma sobre dits els dits quinze sous Bag* i son per a l'entrada del present Establiment;

Pel què renunciant a la excepció de la "non numerata pecunia"⁹ i a la general del dret faig i firmo en dit nom la present apoderament de paga.

Fou feta la present Acta en la Vila de Llança als sis dies del mes de desembre del any mil set-cents setanta set.

Essent presents per testimonis Maurici Ferrer i Llach i Josep Ferrer i Llach pare i fill els dos fusters de la mateixa vila: I els dits contraents al quals jo el Notari a baix escrit faig fe de conèixer que han firmat axis com per diferents Reials sentències proferides en els tribunals Superiors del present Principat.

¶1 amb molta facilitat

¶2 i treball que els sobrevingui

¶3 Capítol mon superior en las presents coses.

¶4 El mar

¶5 obligació

¶6 quinze sous Lliures de Barcelona

¶7 als dits contraents

¶8 tex

¶9 Joan Torrent Negociant del dit Port de la Selva

Així ho aprovo Jo el Notari a baix escrit de ma pròpia.

Dit Frare Manuel de Regàs en dit nom: Joan Torrent

Ha passat davant de mi Joan Morales Notari

Resguardo en el Oficio de hipotecas de Figueres. al fol. 505. del libro nono, a los veinte y uno de los susodichos mes, y año.

Resumint

Atès que en Joan Torrent havia demanat que li fessin donació de l'illa a canvi de fer-hi un moll de protecció i una casa, decideixen fer-li una emfiteusi. Una espècie d'usdefruit, però, no només mentre visqui, sinó traspassable als seus hereus o a qui vulgui, amb la condició que el monestir sempre serà l'amo de la nua propietat. I també d'haver de pagar anualment un cens de sis sous lliures de Barcelona, per la festa de Nadal, que els haurà de portar al monestir i dins l'habitació del procurador, assumint el risc que el robin pel camí, i si no compleix les tres condicions –casa, moll i cens– cada any, s'hi juga tot el que tingui i pugui tenir en el futur.

Aquesta escriptura ens demostra que el clergat sempre té les de guanyar en qualsevol operació, transacció, tracte, o cosa que se sembli, el poder de l'Església és absolut.

A partir d'aquí Joan Torrent comença una nova fase dels seus negocis, edifica el que serà en un futur la casa pairal i la casa del masover que tindrà cura de les seves propietats i negocis com a administrador dels seus béns. Així mateix també edifica uns magatzems per manipular i guardar les mercaderies pròpies o adquirides en espera de poder ser embarcades en vaixells i venudes al millor postor en qualsevol lloc que puguin arribar els vaixells que atraquin o fondegin als seus molls.

Construeix també el moll perquè les embarcacions de més tonatge que per més calat no pugin atracar als molls puguin fondejar a resguard dels mateixos molls i a amarrar amb seguretat al moll i facilitar així la càrrega i descàrrega de mercaderies amb bots o llaüts preparats per a aquestes funcions.

Per tant Joan Torrent, com a negociant que és, munta una de les empreses més fortes i més pròsperes al Port de la Selva, que es dedicarà al comerç amb la resta del món, sobretot amb Itàlia i França, que són les nacions més properes.

El Port de la Selva va assolir la independència municipal l'any 1787. Aquest fet es va produir arran de la concessió per part del rei Carles III de la cèdula reial per la qual el Port de la Selva es va convertir en vila reial.

Aquests anhels d'independència sorgiren com a conseqüència del creixement econòmic i demogràfic que va experimentar el Port de la Selva al llarg del segle XVIII.

Fins aleshores, tan sols era un petit nucli d'algunes barraques que utilitzaven, principalment, els pescadors de la Selva de Mar. Aquest augment de la població va venir motivat, bàsicament, per l'expansió dels sectors de la pesca i del comerç marítim.

A partir del segle XVIII, la vila coneix una etapa de prosperitat, fruit de l'expansió dels sectors abans esmentats, junt amb la importància que assoleixen durant aquests temps el conreu de la vinya, que ocupava una gran extensió de terreny, i l'olivera. La importància d'aquests conreus es posa de manifest amb el fet de l'exportació de vi i oli a França i Itàlia des del Port de la Selva. Aquí veritablement comença l'activitat comercial i d'importància

de l'illa del Castellar. Joan Torrent agafa les regnes del comerç de l'època i com a bon comerciant és el que podrà pagar els millors preus als productes de la terra i el mar.

La importància del sector pesquer va significar el punt d'arrencada del creixement econòmic del Port de la Selva que va produir unes etapes de prosperitat del municipi i es va convertir en una activitat amb una llarga tradició històrica, que ha tingut una important incidència en l'evolució econòmica i social del Port de la Selva.

L'activitat pesquera fou el motiu principal sobre l'origen del Port de la Selva com a poble. El creixement econòmic i demogràfic com a conseqüència de l'expansió del sector pesquer, combinat amb el conreu de la vinya i l'olivera, i la importància del comerç marítim, varen produir que el 1787, any de la seva independència municipal, el Port de la Selva superés en nombre d'habitants el municipi veí de la Selva de Mar.

En la tradició històrica de la pesca al Port de la Selva cal destacar la utilització d'arts estrictament locals: les arts de port de reig i l'art gros.

La pràctica d'aquestes arts va representar una organització comunitària de l'activitat pesquera, permetia que tots els pescadors gaudissin de les mateixes oportunitats, en agrupar-se en companyies, que utilitzaven la cala per ordre de llista i els torns es fixaven per sorteig. Aquest règim comunitari d'explotació, que també es donava en la pesca a l'encesa, molt característic a la zona del cap de Creus, estava contraposat a l'organització més capitalista d'altres ports.

En el "Reglamento de Navegación y Pesca del año 1773 de la provincia de Mataró", Manuel de Zalvide diu textualment que els arts emprats per a la pesca a Catalunya són vuit: "Los matriculados de esta Provincia usan al presente solamente de Palangre, Javega, Boliche, Sardinal, Traña, Solta, Batuda y Fitora."

El Port de la Selva en l'època estava avantatjat del conjunt de Catalunya, posseïa l'art gros per a la pesca de la tonyina, fet pels monjos de Sant Pere de Rodes. Era una de les peces de pesca més grans mai conegudes, les seves proporcions eren enormes i les captures espectaculars. Amb això els habitants del poble tenien un constant proveïment de mercaderia inesgotable que els reportava molts beneficis al llarg del any.

Amb les arts de port de reig i les companyies que els treballaven disposaven de peix blau, que conservaven en sal i així n'allargaven la vida útil per el consum, per la qual cosa el podien transportar sense problemes a altres països per la seva comercialització. La gent gran del poble, quan jo era una criatura, m'havia explicat que sota les voltes de la casa de Joan Torrent, existien uns grans magatzems de sal que portaven d'Itàlia els mateixos vaixells que venien a buscar mercaderies. Amb això tenien assegurat que tota la pesca es podria conservar en espera de les futures vendes, el que en deien *la sardina en frechs*, eren unes caixetes de fusta que contenien una dotzena de sardines conservades en sal; a més produïen cascos d'arengades premades en sal i conservades per al consum amb una

llarga durada, també conservaven l'anxova amb sal i pebre en cascots fets expressament per poder-los transportar còmodament. La vida útil d'aquesta conserva per al consum era de més d'un any i això també en garantia el comerç i el transport a països llunyans de les nostres costes.

L'illa del Castellar, la mare, el cor i l'ànima del Port de la Selva

Oda a l'illa del Castellar

Des de principis del temps ella ja existia i era allí, enmig de la badia del Port de la Selva, quieta muda i vigilant, bategant a poc a poc com si fos el cor d'una realitat que estava a punt de succeir, esperant lentament el pas del temps, erosionant amb el mar que l'envoltava, sabia el futur que l'esperava, ésser la mare d'una civilització venidora i per tant la guia, i la cuidadora de la seva prosperitat, el seu paper en el temps estava escrit, esdevindria en els segles venidors el centre de tota activitat de la futura Vila que es construiria al seu entorn, sabia des d'un principi que seria el centre de la seva activitat, social, econòmica i humana d'un conglomerat de gent que l'envoltaria, i que tenia que donar-ho tot i vigilar que no es trunqués la bonança d'aquells que confiarien en Ella.

El temps li ha donat la raó, segueix al centre de la població, ha estat i és la vigilant de quasi totes les activitats i la vida del poble, abans de la seva fundació com a tal. Ella ja aixoplugava transaccions comercials de països veïns, ja que per fer les seves construccions molts materials serien portats de la veïna Itàlia, i feren cases, magatzems i molls, més endavant ja s'hi construí una sala particular que el propietari la cedia a una organització cultural de les primeres del poble La Flor de Maig, que evolucionant en el temps ha estat i és en l'actualitat, el centre de les majors activitats del poble, en ella s'hi han fet mítings polítics, balls de saló, casaments, cinema, teatre, reunions de caràcter transcendent per la continuïtat de la Vila, homenatges, votacions, i un sens fi d'activitats que avui en dia encara s'hi fan.

De la casa pairal que es construí en els principis ha estat i continua estant hotel, botigues, bancs, bars, i dels seus magatzems d'origen, les activitats econòmiques que han marcat la vida del poble han estat variades, en un principi eren salaons d'anxova i sardina, assecadors de carn salada, dipòsits de sal i gra, trulls d'oli i magatzems de vi, i hi ha confluït tota l'activitat pesquera de la Vila, magatzem de gel, dipòsits de combustible, molls de càrrega i descàrrega, importacions i exportacions de tota classe de mercaderies, comunes públiques, centre de trobada i recull de la gent al Moll d'en Balleu a races de Tramuntana i al de La Timba, a la fresca matinal els dies de Bonansa, i també deixalleria del poble en els seus principis.

Ha estat bombardejada i tocada de mort en les seves edificacions en guerres cruels i sanguinàries, però també ha estat protegida des del baluard de la Lloia amb canons vigilants.

La pintaren de blanc lluminós per que ressaltés sobre els altres dominis del poble, com un homenatge a la seva perseverança, i d'ocre el color de la terra, fosc i brut durant la guerra per protegir-la com a la resta de la població, dels atacs exteriors de personatges obscurs que venien en so de guerra.

Homes que han marcat un camí en la història de la nostra nació que han esdevingut il·lustres dintre de les seves generacions, han estat oradors en els seus dominis i homenatjats per la gent en el seu entorn, homes que amb els estudis bàsics d'una escola de poble, han escalat els graons més alts en el món de la cultura, l'economia, la medicina, la política i els negocis, sobre aquesta Illa del Castellar, els seus conciutadans els han homenatjat. Poden homenatjar-la com la Mare de la nostra Vila, i estimar-la per als segles dels segles, ja que per temps que passi és i serà essent el centre neuràlgic del nostre poble.

Notes

1- Encarregat d'una deixa.

2- [1696; del ll. *emphyteusis*, i aquest, del gr. *emphýteusis*, íd., der. de *emphyteúō* 'empeltar', i aquest, de *phytón* 'vegetal', der. de *phýō* 'néixer' (cf. físic)]. Contracte pel qual un senyor dona a una altra persona (emfiteuta) el domini útil d'una cosa immoble, tot retenint-ne el domini directe, a canvi de rebre un cànon de l'emfiteuta o senyor útil.

3- Juan Torrent assumia el pagament del delme imposat per l'abat i es feia responsable del trasllat dels diners arriscant-se a ser robat durant el transport, i el deute no es donava per cancel·lat o pagat fins que el recaptador de l'abat tenia el total dins de la caixa forta, al mateix Monestir.

4- [1575; del ll. *evictio*, -ōnis, íd, der. d'evincēre 'vèncer totalment, triomfar', der. de vincēre].

1 Privació forçosa, total o parcial, de la cosa comprada que sofreix el comprador en virtut de sentència ferma i com a conseqüència de l'existència d'un dret anterior al contracte d'adquisició.

A/ clàusula d'evicció. Estipulació que hom fa figurar en el contracte de compravenda segons la qual el venedor s'obliga a respondre de la possible reclamació d'un tercer sobre la cosa venuda.

5- Fórmules llatines de jurament i transacció dinerària.

6- [1803; del ll. *expectare* 'esperar'] Esperar alguna cosa que hom creu a prop d'esdevenir-se.

7- Pragmàtica sanció (o simplement pragmàtica) HIST DR 1 Ordinació o decret del sobirà sobre matèria de dret públic, amb força obligatòria semblant a la de la llei, però que té origen en l'exclusiva voluntat del monarca sense compartir el seu poder amb les corts.

A/ En dret català, des del segle XIII, disposició de caràcter general atorgada pel rei o el seu lloctinent sense intervenció de la cort general del Principat de Catalunya.

8- Il·legible.

9- Fórmules llatines de jurament i transacció dinerària.